

DR. DORNFELD LÁSZLÓ

PhD-hallgató

A KÖZVETÍTŐ SZOLGÁLTATÓK FELELŐSSÉGE AZ INTERNETES TARTALMAKÉRT

I. Bevezetés

A negyedik ipari forradalomként is emlegetett digitális forradalom nagyon jelentős változásokat hozott a mindennapjainkba. A virtuális térben nemcsak az informatikai rendszerek kommunikálnak egymással, de a felhasználók is egyre gyakrabban osztják meg véleményüket. Az internet korában az adat mindennél fontosabbá vált, és számos olyan közösségi platform jött létre, ahol a felhasználók adataikért cserébe valamilyen szolgáltatást vehetnek igénybe (a legtipikusabb példája ennek a Web 2.0). Szemben a klasszikus tömegmédiával, az internetes kommunikáció többirányú és sokmillió résztvevő alakítja azt.

A hatalmas adatforgalom azonban számos veszélyt is rejt magában, mivel a felhasználói szám növekedése, valamint a kisebb kockázat és a könnyebb elkövetés a bűnözők számára is vonzóvá tette az új technológiát.¹ A legsúlyosabb tartalom bűncselekmények közé sorolható például a gyermekpornográfia, amelynek online terjesztése napjainkra meghatározó elkövetési móddá vált.² Az elmúlt években jelentős problémává váltak az álhíreket terjesztő honlapok is, és a közösségi médiában gyakran jelennek meg becsületsértő, gyalázkodó beírások.

A képet árnyalja az, hogy egy széles szürke zóna helyezkedik el az egyértelműen pozitív, építő és egyértelműen negatív, romboló hatású tartalmak között. E tartalmak megítélését gyakran az teszi nehezzé, hogy nem felelnek meg a nemzeti jog azon elvárásainak, hogy ne sértsenek meg, zaklassanak fel vagy gyalázzanak másokat.³ Jól mutatja a helyzet összetettségét az is, hogy például egyszerű internetes mémek megosztása is megvalósíthat bűncselekményt, amennyiben annak a tartalma becsületsértő.⁴

¹ Walker, Darin – Brock, Deon – Stuart, T. Ramon: *Faceless-oriented Policing: Traditional Policing Theories Are Not Adequate in a Cyber World*. *Police Journal* 2006/79. sz. 169–176. old.

² Nagy Zoltán András: *Bűncselekmények számítógépes környezetben*. Ad Librum. Budapest, 2009. 211. old.

³ Cram, Ian: *Érvek az „ízléstelen”, a tiszteletlen és a névtelen internetes véleménynyilvánítás védelmében*. *In Medias Res* 2015/1. szám, 4. évf., 13. old.

⁴ Kiss Tibor: *Internetes mémek, mint káros információs egységek a tartalom bűncselekmények körében*. In: Fazekas Marianna (szerk.): *Jogi tanulmányok, jogtudományi előadások az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának Konferenciáján*. Budapest, 2016. 350-360. old.

Az internet erőteljes társadalomformáló ereje nyilvánvaló az elmúlt évek történéseinek fényében, és ezzel együtt az államok és nemzetközi szervezetek geopolitikai érdekérvényesítésének is a színterévé vált.⁵ Számos fórumon egyre gyakrabban merül fel a kérdés: szabályozható-e az internet, és ha igen, milyen szinten, illetve más médiumok mintájára valósuljon-e meg a szabályozás.⁶

Tanulmányomban az internet szabályozás és a vélemény-nyilvánítás egy igen speciális szeptét kívánom vizsgálni: a közvetítő szolgáltatók felelősségét az interneten közzétett tartalmakért. Ugyan az alábbiakban vizsgált ítéletek a polgári jogi felelősség irányából közelítenek a témához, rendre felmerül a büntetőjogi felelősség kérdése is, továbbá a Lisszaboni Szerződés óta elfogadott büntetőjogi tárgyi uniós instrumentumok szinte kötelező elemként tartalmaznak a jogi személyek felelősségére vonatkozásáról szóló rendelkezéseket. Tovább bonyolítja még a helyzetet, hogy a becsületsértésként értékelhető magatartást bizonyos tagállamok a polgári, mások a büntetőjog rendszerében igyekeznek értékelni, ez pedig a legszélesebb esetkört jelenti.⁷ Hazai példa az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele (1998. évi XIX. törvény 158/A. §), és a bíróságok tartózkodása a kényszerintézkedés alkalmazásától jól mutatja az ilyen szabályozások lehetséges buktatóit.⁸

II. Szolgáltatói felelősség az Európai Unióban

2.1. Szabályozás

Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások kapcsán két különböző típusú szolgáltatót lehet megkülönböztetni egymástól: a tartalom- és a közvetítő szolgáltatót. A rájuk vonatkozó felelősségi szabályok megalkotása – egy esetkör kivételével – teljességgel a tagállami jogalkotóra van bízva, és ennek mértéke éppen ezért államonként eltérő.⁹ Egyedül a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó mentességi szabályokról született másodlagos közösségi

⁵ Dornfeld László (2016): *A kibertér főbb nemzetközi és nemzeti szabályozásai*. In: *Pintér István (szerk.) Műhelymunkák: A virtuális tér geopolitikája. Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány*, 46. old.

⁶ Balogh Éva: *Egy lépést hátra – A magyar Alkotmánybíróság döntése az internetes hozzászólásokért való felelősségről*. *Pro Futuro* 2015/1. sz. 142. old.

⁷ Fatima, Talat: *Liability of Online Intermediaries: Emerging Trends*. *Journal of the Indian Law Institute* 2007/2. sz. 49. évf. 164. old.

⁸ Az NMHH adatai szerint az ilyen határozatok tárolására szolgáló KEHTA-ban 0 darab bejegyzés volt 2016-ban. Gyömbér Béla: *Így működik az állami internetcenzúra Magyarországon*. https://jogalappal.hu/igy_mukodik_az_internetcenzura_magyarorszagon/ (Letöltés ideje: 2017. 12. 30.)

⁹ Liber Ádám: *A közvetítő szolgáltatók felelőssége a szellemi tulajdon megsértéséért az Európai Unióban*. *Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle*, 2013/3. sz. 6. old.

jogforrás, ezt a kérdéskört a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelv (e-kereskedelmi irányelv) szabályozza. Idehaza ennek rendelkezéseit ültette át az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (a továbbiakban Ekertv.).

A tartalomszolgáltató valamilyen elgondolás szerint rendezett, szerkesztett tartalmat tesz elérhetővé a látogatók számára. Ezzel szemben a közvetítő szolgáltató a más által közzétett információ elérését biztosítja. Az Ekertv. – az irányelv nyomán – négy típusát különbözteti meg, attól függően, hogy az „a hozzáférést, illetve az információ átvitelét, a tárhelyet, a gyorsítótárat és/vagy a keresőszolgáltatást biztosítja a felhasználó számára”.¹⁰ A két tevékenység lényegesen eltér egymástól, ugyanakkor egy tartalomszolgáltató lehet egyszersmind közvetítő szolgáltató is (pl. egy hírportál komment szekciót üzemeltet).

Evidensnek tűnik, hogy a tartalomszolgáltató maga felel mind büntető-, mind polgári és közigazgatási jogi értelemben azért a tartalomért, amit előállít és közzétesz. Ugyanakkor a közvetítő szolgáltatóra speciális felelősségi szabályok vonatkoznak, és így bizonyos feltételek fennállása esetén mentesülhet a felelősség alól. Általánosságban ezek:

- nem a szolgáltató kezdeményezi az információ továbbítását,
- nem a szolgáltató választja meg a továbbítás címzettjét,
- a további információt nem a szolgáltató választja ki, illetve azt nem változtatja meg.

Ezzel összhangban a 2009/136/EK irányelv preambuluma 30-31. pontja kimondja, hogy a közvetítő szolgáltatók nem kötelezhetőek a továbbított információ szűrésére, nem feladatuk dönteni az adott tartalom jogszerűsége felől, és nem tehetők felelőssé a felhasználó által közzétett információ továbbításáért. Ez egyébként is irreális elvárás lenne a szolgáltatók felé, akik gyakran már a tárolt adat nagy mennyisége alapján se lennének képesek a megfelelő ellenőrzést végrehajtani.¹¹

A tárhelyszolgáltatók helyzete egyedi, és felelősségre vonás elkerülése kapcsán az irányelv 14. cikke úgy fogalmaz: „nincsen tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról”. Tehát amennyiben tudomásukra jut ilyen tény, azonnal intézkedniük kell a jogsértő tartalom eltávolítása iránt. Ezt a 2000/31/EK irányelv preambuluma 40. pontja is tartalmazza, olyan megfogalmazásban, hogy „a szolgáltatóknak bizonyos körülmények kö-

¹⁰ Parti Katalin – Marin, Luisa: Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalomblokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levételi eljárás. Infokommunikáció és jog, 2012/49. sz. 59. old.

¹¹ Nagy Zoltán András – Mezei Kitti: *A véleménynyilvánítás szabadsága az interneten, avagy a szolgáltatók felelőssége.* In: Bencsik András, Horváth Csaba (szerk.): *Demokrácia, jogállam, közigazgatás: Ünnepi tanulmányok Csefkő Ferenc c. egyetemi docens 70. születésnapjára.* Pécs, 2017. 21. old.

zött kötelességük fellépni azzal a céllal, hogy a jogellenes tevékenységeket megelőzzék vagy azoknak véget vessenek”. Ezt szokták eltávolítási eljárásnak is nevezni (*notice&takedown*),¹² amelynek alkalmazásával a jogsértő tartalmú adat végleges eltávolításra került a szolgáltató tárhelyéről. Alapja nem állami szabályozás, hanem minden érdekelt fél megegyezése, ilyenformán az önszabályozás része. Az ilyen eljárások során a nyomozó hatóság közvetlenül, nemzetközi forródrótok segítségével vagy közvetett módon, a forródrótok igénybevétele nélkül értesíti a tartalmat tároló közvetítő szolgáltatót. Míg utóbbi esetben a szolgáltatónak vizsgálnia kell, hogy valóban bűncselekményt valósít-e meg a tárolt tartalom, addig a közvetlen eljárás nagy előnye, hogy a forródrótok által jelentett tartalom jogellenességét nem kell vizsgálni, vagyis az eljárás felgyorsul.¹³ Ez a rendszer sem mentes azonban a hibáktól, mint az kiderül az Európai Bizottság által rendelt vonatkozó tanulmányból. Ugyanis az egyszerű bejelentés esetén a szolgáltatók hajlamosak lehetnek arra, hogy olyan tartalmakat is eltávolítsanak, amelyek egyébként nem ütköznek törvénybe, hogy a hosszadalmas bírósági eljárást elkerüljék.¹⁴ Mindez pedig szükségképpen a vélemény-nyilvánítás szabadságának csorbulásához vezet, észrevétlenül és az állami hatóságoknak csekély befolyásuk van erre a folyamatra.

A felelősség szabályozása kapcsán igen sajtóságos a német jogalkotó megoldása. A hálózati végrehajtási törvény (*Netzwerkdurchsetzungsgesetz*) hatálya alá a 2 milliónál több regisztrált felhasználóval rendelkező oldalak, így például a Facebook, Reddit és YouTube tartoznak (emiat gyakran emlegetik „Facebook törvényként” is). A törvény rendelkezései értelmében az említett szolgáltatók kötelesek 24 órán belül eltávolítani a német törvények szerint gyűlöletbeszédnek minősülő tartalmat, és ennek ismételt elmulasztása esetén 50 millió euróig terjedő bírsággal sújthatók. A törvény fogadtatása vegyes volt: sokan az internetes szólásszabadság jövőjéért aggódtak, ugyanakkor a német lakosság túlnyomó része támogatta Heiko Maas igazságügyi miniszter törekvését, aki hangzatosan „az internetes dzsungel törvényének végét” ígerte.¹⁵ A 24 órás határidő roppant rövid, valamint az eltávolítás sem hivatalos eljárás, hanem a bejelentés alapján történik. A német jogalkotó ugyanakkor az e-kereskedelmi irányelv és a törvény közötti ellentéteket nem oldotta fel. Az irányelv 14. cikke szerint ugyanis a szolgáltató köteles haladéktalanul intézkedni a jogellenes tartalom eltávolításáról, amennyiben az tudomására jut. A Facebook törvény ezzel szemben lehetőséget biztosít arra,

¹² Szabó Imre: A fájlcserező honlapot üzemeltető közvetítő szolgáltatók felelőssége. *Ügyészek Lapja*, 2010/1. szám, 17. évf., 10. old.

¹³ Parti Katalin – Marin, Luisa: i. m. 62-63. old.

¹⁴ Study on the Liability of Internet Intermediaries. http://ec.europa.eu/internal_market/e-commerce/docs/study/liability/final_report_en.pdf (Letöltés ideje: 2017. 12. 30.)

¹⁵ Linda Kinstler: *Can Germany Fix Facebook? A new law seeks to protect “human dignity” on the internet.* *Atlantic*, 2017. nov. 2. Online: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/11/germany-facebook/543258/> (Letöltés ideje: 2018.02.01.)

hogyan a panasz beérkezését követő 7 napon belül a szolgáltató egy elismert önszabályozó intézmény számára adja át a döntés lehetőségét, amelynek hét napja van annak megvizsgálására. Míg utóbbi esetben a 14 napig terjedő eljárás mentesíti a közvetítő szolgáltatókat a törvény alapján kiszabható bírság alól, addig polgári jogi felelősségük megállapítása továbbra is az irányelv alapján történik, és ott ez a késedelem aligha tekinthető „haladéktalannak”.

2.2. Releváns ítéletek

A következőkben három olyan bírósági ítéletet szeretnék bemutatni, amelyek a közvetítői szolgáltatók felelősségével kapcsolatosan a jövő szabályozását alakíthatják. Ezek közül kettő az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) előtt született, és a második ügy fontos állomása volt a magyar Alkotmánybíróság döntése. Ezek az ügyek szorosan összefüggnek jellegüket és érvelésüket tekintve, még ha végkövetkeztetéseik jelentősen el is térnek egymástól. A fő problémát mindegyik esetben annak eldöntése jelenti, hogy egy szolgáltató mikor tekinthető közvetítő szolgáltatónak és mikor tartalomszolgáltatónak.

Delfi-ügy

2013. szeptember 17-én tárgyalta az EJEB a Delfi AS v. Észtország ügyet.¹⁶ A Delfi a legnagyobb észt internetes hírportál, amelyen naponta több száz cikk is megjelent, és ezekhez az olvasók mintegy tízezer hozzászólást fűztek. Ezek a kommentek az ügy kezdetekor előzetes moderálás nélkül jelenthettek meg, ám a portál működtetett értesítési rendszert a sértő megnyilvánulások jelzésére, valamint automatikus szűrőt is beállított bizonyos obszécen szavakra.¹⁷ Az észt bíróságok húsz darab, egy céget, illetve annak ügyvezetőjét sértegető komment miatt elmarasztalták a kérelmezőt, amely végül az EJEB-hez fordult.

Érvelésében a Delfi a felhasználói tartalom által előidézhető társadalmi vitával érvelt, valamint azt állította, hogy a beavatkozás nem volt szükséges a demokratikus társadalomban. A cég végső soron két opciót talált elképzelhetőnek arra az esetre, ha felelősségét kimondják: vagy nagy számú moderátort alkalmaz, vagy pedig ennek anyagi költségeit elkerülendő teljesen megszünteti a hozzászólás írásának lehetőségét. Az észt kormány ezzel szemben azt állította, hogy nem létezett olyan tartalmú jogszabály, amely alapján a Delfi feltételezhette volna saját felelőtlenségét károkozás esetén.

¹⁶ Delfi AS v. Észtország, 64569/09 ítélet, EJEB, 2013. október 10.

¹⁷ Deák Izabella: *Ki felel a kommentekért? A Delfi AS kontra Észtország ügy.* *Közjogi Szemle* 2015/3. sz. 56. old.

Az EJEB ítéletében nem találta véleménynyilvánítási szabadságot sértőnek a korábbi észt ítéleteket, mivel a beavatkozás megfelelt az EJEE előírásainak (törvényben meghatározott, jogszerű cél érdekében történt és demokratikus társadalomban szükséges intézkedés volt). A vitatott harmadik feltétel teljesülése kapcsán úgy fogalmazott, a cégtől „elvárt volt” az óvatosság egy bizonyos foka, az eltávolítási eljárás alkalmazása kapcsán pedig azt mondta ki, hogy mire ezt az eszközt alkalmazzák, a sértő kommentek már olvashatók a közönség számára. Egyúttal felidézte azt is a bíróság, hogy a Delfi anyagilag is érdekelt volt a kommentekben, és azokat az üzleti modellje részévé tette.

Annak ellenére, hogy az érintett cég érvelésében ezt kifejezetten kérelmezte, a bíróság abban a kérdésben nem foglalt állást, hogy a Delfi tartalom vagy pedig közvetítő szolgáltatónak minősül-e.¹⁸

19/2014. (V. 30.) AB határozat

Az ügy alapját az jelentette, hogy a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete (MTE) egy cég működéséről közzétett állásfoglalása alá az adott céget érintő gyalázkodó hozzászólások érkeztek. A cég képviselői keresetet nyújtottak be, mivel úgy találták, ez megsérti a jó hírnév védelméhez való jogukat. Az MTE-t mindhárom fokon elmarasztalta a bíróság, és ezt követően fordult az AB-hoz.

Az AB érvelésében megállapította, hogy a közvetítő és a tartalomszolgáltató nem feltétlenül különül el egymástól, és az online hírportálokra a sajtószabályozást találták alkalmazhatónak. Azonban mint Paczolay Péter alkotmánybíró is rámutatott párhuzamos indoklásában, a honlapok nem sajtótermékek, a kommentek pedig nem olvasói levelek, amelyek valamilyen szerkesztésen már átesnek a közzététel előtt.¹⁹ Azt maga a határozat is elismerte, hogy ez az analógia csak igen szűk körben alkalmazható, így a közösségi oldalakra, Web 2.0 tartalmakra és blogoldalakra nem. Véleményem szerint azonban ez a rokonítás ebben a szűk körben sem állja meg igazán a helyét, hiszen az internetes hírportálok számos lényegi kérdésben különböznek a nyomtatott sajtótól.

A szükségesség-arányossági teszt körében a határozat kimondta, hogy az utólagos moderálás nem mentesít a felelősség alól, és annak mértékét sem korlátozza. Stumpf István különvéleményében éppen ennek az érvelésnek formális és nem alapjogi természetű voltát kifogásolta.²⁰ Az AB döntésének szelleméből az objektív felelősség alkalmazásának gondolata rajzolódik ki, amely kényelmes megoldásnak tűnhet, ám egyúttal a joggyakorlat gyengeségét

¹⁸ Nádori Péter: *Delfi AS v. Észtország: strasbourggi döntés a névtelen kommentekért viselt szolgáltatói felelősségről*. In: *Infokommunikáció és jog*, 2013/56. sz. 10. évf. 133. old.

¹⁹ Balogh Éva: i. m. 145–146. old.

²⁰ Balogh Éva: i. m. 148. old.

is jelzi.²¹ Érthető és méltányolandó az AB azon törekvése, hogy a felhasználók számára igyekeznek valamilyen jogi utat biztosítani sérelmeik orvoslására, azonban a döntés felemásra sikerült, s hibás alapokon áll.

MTE & Index-ügy

Az előző ügy az EJEB előtt folytatódott tovább. 2016. február 2-án született meg a döntés, amely árnyalta a Delfi-ügy ítéletében megfogalmazottakat. A bíróság megállapította, hogy a Polgári Törvénykönyvről 1959. évi IV. törvény 78. § alapján előre látható volt az érintettek számára a jóhírnév megsértésével járó jogkövetkezmény, és hogy elméletben felelőssé tehetőek a harmadik fél által közzétett jogsértő kommentekért. A bíróság ezt követően azt vizsgálta, hogy a szólásszabadságba való ilyen állami beavatkozás szükséges-e egy demokratikus társadalomban. Az eljáró kamara úgy találta, hogy szemben a Delfi ügyével, az itteni kommentárok ugyan sértőek és vulgárisak voltak, de nem valósítottak meg egyértelmű jogsértést, mivel nem érték el a gyűlöletbeszéd vagy erőszakra történő felhívás mértékét. A bíróság különbséget látott még abban, hogy míg a Delfi egyértelműen üzleti modelljébe építette a kommentelést, és abból profitált, addig a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete semmiféle anyagi érdekeltséggel nem bírt.

Ez az érvelés azonban nagy némi kívánnivalót maga után, és véleményem szerint a bíróság nem ad elégséges jogi magyarázatot a két ítélet közötti eltérésre, pedig ez lényeges lenne. Amennyiben egy szolgáltató anyagilag nem érdekelt a hozzászólásokban, úgy a felelőssége is kizárható a megjelenő sértő felhasználói tartalmakért? Vagy a két tényezőnek (anyagi haszon és jogsértés súlyossága) egyszerre kell jelen lennie? Remélhetőleg a további EJEB ítéletek pontosítják ezt.

További ügyek

Érdemes megvizsgálni a Tobias McFadden kontra Sony Music Entertainment Germany GmbH ügyét, ahol egy vállalkozás vezetőjét mondták ki felelősnek, mivel az üzletében a vásárlók számára biztosított ingyenes wi-fi elérhetőséget szerzői jogok megsértésre használtak fel. Ugyan az internetelérést térítésmentesen biztosította, a Bíróság rámutatott, hogy ezt vállalkozása reklámozása céljából tette. A Bíróság döntése alapján a jogtulajdonos Sony a további jogsértések megelőzése érdekében élhet olyan kérelemmel, hogy McFadden jelszóval védje le a wi-fi hálózatot, ugyanakkor kártérítésre nem jogosult. Egyúttal a Bíróság újfent megerősítette azt, hogy a közvetítő szolgáltatók nem kötelesek a tartalom monitorozására.

²¹ Nagy Zoltán András – Mezei Kitti: i. m. 24. old.

A Bíróság a Stichting Brein kontra Ziggo BV és XS4ALL Internet BV ügyben az egyik legismertebb fájlcsere oldal, a The Pirate Bay kapcsán abban döntött, hogy az oldal „nyilvánossághoz közvetítést” végez-e. Szerzői jogi szempontból igen nehéz a torrentoldalakra jogsértést bizonyítani, mivel azok nem tárolnak védett tartalmakat, csak a felhasználók közötti kapcsolatot biztosítják a fájlcserehez (*peer-to-peer*). Az ügy Hollandiában kezdődött, ahol egy szerzői jogi jogosultak érdekvédelmét ellátó alapítvány kérte a bíróságot, hogy az alperes internetszolgáltatókat kötelezze a The Pirate Bay doménnevének és IP címeinek blokkolására, hogy a felhasználók ne érhessek el az oldalt. Míg az elsőfokú eljárás helyt adott a kérelemnek, másodfokon már elutasították a kérelmet. Maciej Szpunar bírósági főtanácsnok indítványában amellet érvelt, hogy az indirekt szerzői jogsértés is szankcionálható legyen a hozzáférés blokkolásával, ugyanakkor egyértelművé teszi, hogy a Pirate Bay élvezi az e-kereskedelmi irányelv 14. cikkében lefektetett védelmet. A Bíróság ítéletében úgy találta, hogy a Pirate Bay „nyilvánossághoz közvetítés”-t valósít meg, még ha nem is az oldal üzemeltetői töltik fel a jogsértő tartalmakat. Az üzemeltetők ezen fájlok indexálásával, kategorizálásával járultak hozzá ahhoz, hogy a felhasználók ezeket a tartalmakat elérjék. A döntés tehát igen komoly előrelépés lehet az eddig a felelősség alól kibújó torrentoldalak elleni fellépésben, ugyanakkor, mint más szerzők is megjegyzik, az e-kereskedelmi irányelv által a közvetítő szolgáltatókat megillető védelmet nem érinti.²²

III. Az Egyesült Államok szabályozása

Az Egyesült Államok szabályozása kapcsán az jelenti az igazi érdekességet, hogy szinte teljesen kizárja a közvetítő szolgáltatók (amerikai terminológia szerint internetszolgáltatók) felelősségét. Az anonim kommunikáció itt fél évszázadra visszanyúló alkotmányos alapokon nyugvó jog, és az 1996-ban elfogadott 47 US Code 230. szakasz (*Communications Decency Act* - CDA) értelmében a meghatározott közvetítő szolgáltatók mentesülnek a polgári jogi felelősség alól. Ugyan ez a fajta megközelítés nagyobb vélemény-nyilvánítási szabadságot biztosít, egyúttal megnehezíti a jogsértést elszenvedők számára a jogi út igénybe vételét.²³

A CDA rendelkezéseit alapvetően a szexuális tartalmak megjelenése elleni fellépés jegyében munkálták ki, azon elképzelés mentén, hogy a szolgáltató ne legyen felelősségre vonható, ha mégsem lép fel e tartalmak ellen. Mint a szakasz (b)(4) pontja is tartalmazza,

²² Smith, Will – Smith, Graham: CJEU decision in Ziggo – Copyright infringement: The Pirate Bay does communicate to the public. Online: <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2017/global/cjeu-decision-in-ziggo-pirate-bay-does-communicate-to-the-public> (Letöltés ideje: 2018. 02. 01.)

²³ Fargo, Anthony L.: *Az internetszolgáltatók felelőssége az Egyesült Államokban és Európában. Középutat találni a lehetőségek óceánjában. In Medias Res 2015/2. sz. 291. old.*

a törvény egyik célja, hogy „megszüntesse a blokkoló és szűrő technológiák fejlesztését és alkalmazását hátráltató tényezőket, hogy képessé tegyék a szülőket gyermekeik megkérdőjelezhető vagy illetlen online tartalmakhoz való hozzáféréseinek korlátozására”, Mindez már elővetíti, hogy a jogalkotó probléma megoldását nem a kommunikációt továbbbító, hanem az azt fogadó oldalon való önkéntes korlátozásában látja. A szakasz (c)(1) és (c)(2) pontja kimondja, hogy az „interaktív számítógépes szolgáltató” (a közvetítő szolgáltató törvénybeli megfelelője) nem tekinthető más tartalomszolgáltató által előállított tartalom közzevetőjének, illetve kizárja polgári jogi felelősségüket. A vonatkozó jogszabályrész meghatározása igen tág, és szinte minden, más által szolgáltatott tartalom alá érthető, a bíróságok pedig eddig elfogadták ezt az értelmezést.²⁴ A szakasz (e)(1) pontja ugyanakkor kimondja, hogy a mentesség nem vonatkozik a büntetőügyekre.

1997-ben a 4. kerületi bíróság által tárgyalt *Zeran v. AOL* ügy tette próbára először a törvényt, amelynek során *Zeran* az *America Online* hirdetőfalán harmadik fél által közzétett becsületsértő tartalom miatt indított pert az AOL ellen. A bíróság döntésében megállapította, hogy a közvetítő szolgáltató nem felelős a harmadik fél által közzétett tartalomért.

A törvény preambulumban a Kongresszus deklarálta kiáll a szektor minimális kormányzati szabályozása mellett, és ezt a fejlődés garanciájának tartja.²⁵ A CDA által megvalósított szabályozás vitatott az Egyesült Államokban: míg sokan támogatják, mert szerintük az internetes szolgáltató szektor növekedését és így az online véleménynyilvánítási szabadságot segíti elő, addig akadnak olyanok, akik a törvénysértő internetes kommunikáció elleni fellépésre helyezik a hangsúlyt.²⁶

A vita kapcsán számos érv felmerül, így az, hogy bizonyos oldalak ellenőrizhetetlenül nagy forgalmat bonyolítanak: például a *Craigslist*, amin különböző témájú hirdetéseket tesznek közzé a felhasználók, egymagában havi húszmilliárd megtekintést generál. Ez azonban azt is jelenti, hogy az itt közzétett sértő tartalmak jóval szélesebb közönséghez jutnak el, mintha kevésbé népszerű és így jobban ellenőrizhető tartalmú oldalakon történe.²⁷

Az elfogadás idején kritika érte a jogszabályt *Patrick Leahy* szenátor részéről is, aki szerint a jogszabály által tiltott „nyilvánvalóan sértő” és „illetlen” kommunikáció meghatározások túlságosan tág fogalmak.²⁸ Az ezredforduló idején ez nagy bizonytalanságot szült,

²⁴ Fargo: i. m. 296–297. old.

²⁵ Shumard, Kenny: *Is Mark Zuckerberg Liable fo Conspiracyto Commit Murder: An Analysis and Proposal regardin Criminal Liability for Online Intermediaries. Holy Cross Journal of Law and Public Policy* 2016/1. sz. 20. évf., 12. old.

²⁶ Kim, Nancy S.: *Website Design and Liability. Jurimetrics* 2012/4. sz. 52. évf. 383–384. old.

²⁷ Kim: i. m. 384. old.

²⁸ Goldstein, Mitchell P.: *Service Provider Liability for Acts Committed by Users: What You Don't Know Can Hurt You. John Marshall Journal of Computer and Information Law* 2000/3. sz. 18. évf., 618. old.

sokan a trágár szavakkal kifejezett vélemények sérülését se tartották elképzelhetetlennek.²⁹ Ugyanakkor ez a tág megfogalmazás nagyobb teret biztosít a gyakorlat organikus fejlődésének: ezt mutatja például, hogy a Facebook és más közösségi médiák ma már nem kezelik a szoptató anyákat ábrázoló képeket pornográf, és így tiltott tartalomként.³⁰ Ugyanakkor a mai napig éri kritika a rendszert azon az alapon, hogy az internet, és különösen a közösségi média pillanatokon belül képes valaki jó hírnevét tönkretenni, és az elkövetők nehéz beazonosítása, illetve a közvetítő szolgáltatók mentesülése a felelősség alól azt eredményezi, hogy a sértett nem vehet jogi utat igénybe sérelmei orvoslására.³¹

A 18 US Code 2258B. szakasza már közvetlenebbül kapcsolódik a büntetőjogi szabályozáshoz. Ez ugyanis a közvetítő szolgáltatók felelősségét korlátozza a gyermekek szexuális kizsákmányolása és gyermekmoleesztálással kapcsolatos ügyekben fennálló bejelentési kötelezettség kapcsán. 2002-ben sikertelen próbálkozás történt egy tágabb büntetőjogi felelősséget szabályozó törvény elfogadására. Az online büntetőjogi felelősség egységesítéséről szóló törvény (*Online Criminal Liability Standardization Act*) javaslata a közvetítőszolgáltatók számára biztosított volna mentességet, és bár a szerzői jog megsértésével kapcsolatos büntetőügyekben nem, minden más területen széles védelmet nyújtott volna számukra. A törvénytervezet alapján, amennyiben nem az volt a szolgáltató szándéka, hogy a szolgáltatását bűncselekmény elkövetésére használják fel, úgy nem lehetett volna büntetőjogi felelősségét megállapítani.³² A szabályozottság hiánya miatt nemcsak elkövetőként (pl. gyermekpornográfia terjesztése miatt), de bűnrészesként is megállapítható lehet a közvetítő szolgáltatók felelőssége.³³

IV. Speciális kérdések

4.1. Anonimitás: a probléma forrása?

Az interneten keresztüli kommunikáció a legtöbb esetben névtelenül történik, és ez igaz az itt folyó eszmecsere és véleménynyilvánításra is. A felhasználók általában valamilyen álnév mögé rejtőzve osztják meg gondolataikat, és bár bizonyos felületek megkövetelik a valódi név használatát (mint pl. a Facebook), a gyakorlatban itt is több millióra tehető a nem va-

²⁹ Goldstein: i. m. 619. old.

³⁰ A Facebook engedi a szoptató anyákat ábrázoló fényképeket? Online: <https://www.facebook.com/help/34097465932193/> (Letöltés ideje: 2017.12.30.)

³¹ Brenner, Joseph E.: *Paying the Pied Piper: An Examination of Internet Service Provider Liability for Third Party Speech*. *Pittsburgh Journal of Technology Law & Policy*, 2016/2. sz. 16. évf., 163. old.

³² Shumard: 16. old.

³³ Shumard: 21-22. old.

lós adatokkal regisztrált felhasználói fiókok száma.³⁴ Vannak, akik szerint a névtelenség az internet szabadságának lényegéből fakad, míg mások úgy vélik, semmiben nem különbözik más fórumoktól, és nincs helye rajta névtelenségnek. Mielőtt áttekinteném az anonimitás használatával kapcsolatos véleményeket, érdemes megvizsgálni az ezt kialakító tényezőket.

Elsősorban technológiai, és nem társadalmi okai vannak, hogy az internetes információ-csere helyzete így alakult ki. Azért a technikai korlátok vannak előrébb, mert bár az internetes forgalomban részt vevő eszközöknek az internetszolgáltató olyan azonosítót (IP címet) oszt ki, amely alapján az a hatóságok számára beazonosíthatóvá válik, ez könnyedén kijátszható, például valamilyen anonimizáló szolgáltatás igénybevételével (proxyk, TOR hálózat stb.).³⁵ De nem is szükséges semmilyen eszközt igénybe venni, hiszen amennyiben pl. egy háztartásban többen használják az érintett eszközt, vagy a kommunikáció egy nyilvános internet hotspotról történik, úgy a felhasználó személyazonossága már egyáltalán nem állapítható meg kétséget kizáróan. Ebből a helyzetből következően vált társadalmi normává az ismeretlenség fenntartása az interneten, és egy felhasználónak akár több digitális személyazonossága is lehet.³⁶

A titkosítás és az anonimitás egymást kiegészítő módon is megvalósulhatnak, vagyis az infokommunikációs technológiák vívmányai segítségével lehet a felhasználó privát szféráját, személyes adatait jobban védeni. Ezeket a szakirodalomban szokás privát szférát erősítő technológiák összefoglaló névvel is illetni.³⁷ Ebben az esetben a felhasználók maguk igyekeznek arról gondoskodni, hogy adataikhoz ne férhessen hozzá senki más, így igyekeznek azokat eltüntetni. Ugyanakkor a titkosítás a bűnelkövetők számára is ideális, akik bűncselekményeik nyomait igyekeznek elrejtetni a bűnüldöző szervek elől. Különösen olyan súlyos bűntetteknel, mint a terrorizmus vagy a gyermekpornográfia, gyakran megjelenik ezen eszközök alkalmazása és a továbbított adatok titkossága miatt nem tudható, törvénytörtés történt-e. Mindez pedig jelentősen megnehezítheti a hatóságok dolgát.

Vélemények szerint a névtelenség erősíti az agresszív, kulturálatlan, sőt jogsértő viselkedési formákat, amelyet azonban egyértelműen nem sikerült sem bizonyítani, sem cáfolni az ezzel foglalkozó tanulmányoknak. Erős érveket lehet ugyanakkor felsorolni az anoni-

³⁴ Hanula Zsolt: Én elmentem lájkot venni fél pénzzel. Index, 2013.08.29.
Letöltve: http://index.hu/tech/2013/08/29/en_elmentem_lajkot_venni_fel_penzzel/ (Letöltés ideje: 2017.12.30.)

³⁵ Bővebben lásd: Dornfeld László: *Az elektronikus bizonyítékszerzés aktuális kérdései*. In: Zséger Barbara (szerk.): *Kriminológiai Közlemények 77.*, OKRI, 2017. 246. old.

³⁶ Vincenzo Zeno-Zencovich: *Anonim véleménynyilvánítás az interneten*. In *Medias Res 2014/2.* sz. 290–292. old.

³⁷ Székely Iván: *Privát szférát erősítő technológiák – Miért kell erősíteni a privát szférát? Információs Társadalom 2008/1.* sz. 20–34. old.

Online: http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2008_1/2008_1_szekely_ivan.pdf (Letöltés ideje: 2017.12.30.)
és Kiss Attila: *A privát szférát erősítő technológiák*. *Infokommunikáció és jog 2013/56.* sz. 113–119. old.

mitás fenntartása mellett.³⁸ Így például az amerikai Legfelsőbb Bíróság az 1960-as *Talley v. California* ügyben kimondta, hogy a korábbi korok szerzői a társadalom előnyére használták fel az anonimitást, mikor az elnyomás ellen szólaltak fel az igénybevételével. A konkrét ügyben pedig a névtelen szórólapokat osztogató személy javára döntött, mivel az ezt korlátozó törvények korlátozzák a polgárokat abban, hogy a vitatott közérdekű kérdésekről szóló vitákban részt vegyenek.³⁹ Ugyanakkor nem mindegy, hogy titkosságról vagy anonimitásról beszélünk, mint ahogy az sem, hogy az anonimitást jogként fogalmazzuk-e meg vagy csak az azonosításra irányuló kötelezettség hiányaként.⁴⁰ A Legfelsőbb Bíróság számos más esetben kiállt az anonimitás mellett, amelynek korlátozása a szervezet szerint a gyülekezési, szólás- és sajtószabadsághoz való jogot érintené. Ugyanakkor ez a kiállítás korántsem volt mindig teljesen következetes.⁴¹ 1997-ben a *Reno v. ACLU* ügy az anonim online publikációhoz való jog kérdéseivel foglalkozott, és a Legfelsőbb Bíróság megsemmisítette az „ízléstelen” internetes tartalmakat korlátozó jogszabályt (a korábban már tárgyalt CDA-t), melynek egy része azonban hatályban maradt.⁴²

Az anonimitás pártján foglalt állást az Európa Tanács: a 2003-ban elfogadott, az internetes kommunikáció szabadságáról szóló deklaráció hetedik pontja szerint „az online megfigyeléssel szembeni védelem biztosítása és a szabad véleménynyilvánítás elősegítése érdekében a tagállamoknak tiszteletben kell tartania az internet felhasználók azon döntését, hogy nem azonosítják magukat.” A deklaráció a megfogalmazás alapján egyértelműen nem jogként, hanem a kötelezettség alóli kivételként határozza meg az anonimitás lényegét. Ez azért lényeges különbség, hiszen jogként való meghatározása esetén biztosítani kéne annak állami úton történő kikényszeríthetőségét. A dokumentum hangsúlyozza, hogy ennek nem kell kiterjednie a büntetőjog szabályaiba ütköző cselekmények elkövetőire.

2007-ben ezzel ellentétes megoldás mellett foglalt állást Dél-Korea kormánya – egyedülként a demokratikus országok közül –, ahol az Információs és Kommunikációs törvény módosításával bevezetésre került a „valódi nevet igazoló rendszer”. Ennek lényege az volt, hogy a leglátogatottabb – napi százezernél több egyedi látogatóval rendelkező – weboldalakat üzemeltető szolgáltatókat kötelezték arra, hogy az őket felkereső felhasználókat egy közintézmény honlapjára irányítsák, ahol személyigazolvány számuk segítségével azonosítaniuk kellett magukat, mielőtt tartalmat tehettek közzé.⁴³ 2012-ben a dél-koreai

³⁸ Ian Cram: i. m. 25–26. old.

³⁹ Fargo: i. m. 294. old.

⁴⁰ Zeno-Zencovich: i. m. 292–293. old.

⁴¹ Fargo: i. m. 293. old.

⁴² Fargo: i. m. 295. old.

⁴³ Leitner, John: *Identifying the Problem: Korea's Initial Experience with Mandatory Real Name Verification on Internet Portals*. *Journal of Korean Law* 2009/4. szám, 9. évf., 83–85. old.

Alkotmánybíróság megsemmisítette a jogszabályi rendelkezést. Véleményük szerint a valós adatok felfedése előzetes cenzúrához vezetett, súlyos beavatkozást jelentett a felhasználók magánéletébe – hiszen ez alapján visszakövethető volt, mely weboldalakat látogatják –, és egyúttal szükségessége sem nyert bizonyítást, mivel a rendszer nehezen betartatható és kevéssé hatékony volt. A szabályozás egyéb buktatói már korábban kiderültek, így például az összegyűjtött és tárolt adatok védelmének nehézségei, hogy ahhoz illetéktelenek ne férjenek hozzá, illetve a rendszer magas költsége.⁴⁴

4.2. Felelősség az automatikus keresés-kiegészítés miatt

Nagy vita folyik az egyes jogrendszereken belül a keresőmotorok felelősségét illetően. Ez egy speciális területe a közvetítő szolgáltatók felelősségének: a keresőmotorok nem állítanak elő új tartalmat, csak a meglévők közötti keresést teszik lehetővé, ugyanakkor az automatikus keresés-kiegészítés révén az adott szolgáltatás új ötleteket ad. Ez a funkció azt jelenti, hogy a keresendő információ begépelése közben a keresőmotor próbálja kitalálni gondolatainkat, és a kifejezéshez társított keresőszavakat és kifejezéseket kínál fel számunkra. A keresőmotor alapvetően keresések népszerűsége, és az indexelt weboldalak alapján ajánl kiegészítéseket, ugyanakkor olyan faktorok is szerepet játszanak a javaslatok kiválasztásában, mint a kereső földrajzi elhelyezkedése és korábbi keresései.⁴⁵ Ezek a felkínált lehetőségek azonban becsület-sértők, megtévesztők vagy egyéb módon problémásak lehetnek, így például egy film vagy zenemű esetén gyakori kapcsolat lehet ezek illegális letöltésére rákeresni, amit aztán a rendszer olyan felhasználóknak is felajánlhat, akiknek eredeti szándéka nem ez volt.⁴⁶ Ismert Bettina Wulff, az egykori német elnök volt feleségének este is, akinek a keresőmotor a neve mellé a „prostituált”, „vörös lámpás múlt” és „eszkort” kifejezéseket ajánlta fel kiegészítésként, ezzel bármely arra rákereső számára nyilvánvalóvá téve a múltjával kapcsolatos pletykákat. A 2012-ben indított per három évvel később zárult le, peren kívüli megegyezéssel.⁴⁷

⁴⁴ Ramstad, Evan: *South Korea Court Knocks Down Online Real-Name Rule*. *The Wall Street Journal*, 2012. augusztus 24.

Letöltve: <http://www.wsj.com/articles/SB10000872396390444082904577606794167615620>
(Utolsó letöltés: 2017.12.30.)

⁴⁵ Karapapa, Stravoula – Borghi, Maurizio: *Search engine liability for autocomplete suggestions: personality, privacy and the power of the algorithm*. *International Journal of Law and Information Technology*, 2015/3. szám 23. évf., 262. old.

⁴⁶ Karapapa – Borghi: i. m. 262. old.

⁴⁷ Bettina Wulff und Google einigen sich. Spiegel Online, 2015. január 16. Online: <http://www.spiegel.de/netzwelt/web/bettina-wulff-und-google-einigen-sich-aussergerichtlich-a-1013217.html> (Letöltés ideje: 2018.02.02.)

Az aligha vitatható, hogy a keresőszolgáltatásokra szükség van, hiszen az internet sok milliárd weboldalból álló adathalmaz, ahol a releváns információk megtalálásához elengedhetetlen a funkció, az automatikus keresés-kiegészítés pedig nagy segítséget jelent ebben. Ez talán a legspeciálisabb felelősségi kérdés, és az e-kereskedelmi irányelvben nevesített közvetítő szolgáltatói típusok egyike sem alkalmas a kihívás kezelésére. A legnagyobb probléma, hogy a rendszert egy algoritmus generálja, amely a népszerű találatok alapján ad előrejelzést, és a folyamat teljesen automatizált, hiszen a mérnökök csak magát az algoritmust módosítják.⁴⁸

Az Egyesült Államokban hajlamosak elfogadni azt a megoldást, hogy az automatikus keresés-kiegészítés az alkotmányos védelmet élvező szólásszabadság körébe tartozik.⁴⁹ Európában azonban egészen más a helyzet. 2013-ban a német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság az RS v. Google ügyben hozott ítéletében kimondta, hogy a személyiségi jogokat megsértő automatikus keresés-kiegészítések törlendők.⁵⁰ Ebben az ítéletben úgy érvelt a bíróság, hogy a Google tartalomszolgáltatóként lépett fel a kiegészítések megadása során, hiszen nem pusztán „technikai, automatikus és passzív lépésekre” korlátozódott a tevékenysége, ami azonban egy kellemetlen jogi helyzetet teremt. Itt is látható a probléma kétoldalúsága: az egyszerű felhasználó szempontjából a jogi út teljes kizárása nem lenne tisztességes, ugyanakkor a Google szempontjából a szigorúbb szolgáltatói felelősség alkalmazása nem az.⁵¹

Az automatikus keresés-kiegészítés egyszerre információt továbbító és létrehozó köztes szerepének elismerése még várat magára, és addig is megmarad ez a bizonytalan jogi helyzet, amely végső soron senkinek sem kedvez.

Összegzés

Tanulmányomban a közvetítő szolgáltatók felelősségét érintő fontosabb kérdéseket vizsgáltam, és a fentiekből is látható, hogy igen kiterjedt és komplex problémakörrel beszélhetünk. A téma körül kialakult viták alapját az adja, hogy ezek a szolgáltatók mások jogsértéséért kénytelenek viselni a felelősséget bizonyos esetekben. Ennek az alapja az internetes média rendes sajtótermékekkel történő rokonítása, azonban ez az analógia gyakran hibás lehet.

Pragmatikus érvek szólnak amellet, hogy a szolgáltatók valamilyen szintű felelősséggel tartozzanak: szemben az ismeretlen, beazonosíthatatlan felhasználókkal, a szolgáltató

⁴⁸ Anne Cheung: *Becsületsértés automatikus keresési javaslat által – A keresőmotorok felelőssége az automatikus kiegészítések korában*. In *Medias Res* 2015/2. sz. 272. old.

⁴⁹ Karapapa – Borghi: i. m. 282. old.

⁵⁰ <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=pm&Datum=2013&Sort=3&nr=64071&pos=0&anz=86> (Letöltés ideje: 2018.02.02.)

⁵¹ Cheung: i. m. 287. old.

könnyedén azonosítható és eljárás alá vonható, ennek a lehetőségének megteremtése pedig arra sarkallja az ilyen cégeket, hogy megakadályozzák a jövőbeli jogsértéseket. Ugyanakkor ez veszélyezteti az internetes véleménynyilvánítási szabadságot, mivel a kétes esetekben a szolgáltatók inkább az öncenzúrát választhatják a jogi eljárás elkerülése érdekében. Az új német szabályozás hatalmas bírságai is ilyen irányba hatnak a közösségi médiában, és a szolgáltatóknak a bíróság szerepét átvéve kell egy-egy tartalom jogszerűsége felől dönteni, rekordrövidségű határidőn belül.

A tanulmányban két különböző szabályozást mutattam be: a vonatkozó Uniós rezsím meghatározza azon feltételeket, amelyek kizárják a felelősséget, és számos esetben tapasztalható törekvés arra, hogy mindezt szűken értelmezzék. Az Egyesült Államok ezzel szemben széles körű mentességet biztosít az internetszolgáltatók számára a felelősség alól. Ugyan Európából bizonyára sok szolgáltató irigyli ezt a jóval szabadabb rendszert, valójában ez az egyszerű felhasználó számára sokkal nehezebb helyzetet teremt.

Az EJEB két vonatkozó ítélete is mutatja, hogy gyakran ugyanaz a szerv két látszólag hasonló ügyben is juthat ellentétes döntésre. Véleményem szerint a vélemény-nyilvánítás szabadságát az szolgálja a legjobban, ha a szolgáltatóknak nem kell öncenzúrát alkalmazniuk egy bírósági eljárástól való félelmükben, ugyanakkor az egyszerű felhasználók számára is rendelkezésre állnak olyan lehetőségek, amelyek segítségével érdekeiket érvényesíthetik. Ebben a bírósági út azonban ugyanannyira utólagos és a felhasználó őt ért jogsérelmének észlelésére van bízva, mint az eltávolítási eljárás, így az ehhez való ragaszkodás érdemi előrelépést nem jelent. A szigor önmagában nem vezet eredményre: ha elfogadjuk azt az álláspontot, hogy az utólagos moderálás nem zárja ki a felelősséget, abból az következhet, hogy az eltávolítási eljárás sem, a szolgáltatók felett pedig ezt követően Damoklész-kardjaként lebegne a felelősségre vonás réme. Ez pedig az internetes kommunikáció beszűküléséhez, ennek a sokszínű világnak a kifakulásához vezethet.

Irodalom

Balogh Éva: *Egy lépést hátra – A magyar Alkotmánybíróság döntése az internetes hozzászólásokért való felelősségről*. Pro Futuro 2015/1. sz. 142–150. old.

Brenner, Joseph E.: *Paying the Pied Piper: An Examination of Internet Service Provider Liability for Third Party Speech*. Pittsburgh Journal of Technology Law & Policy, 2016/2. sz. 16. évf., 155–182. old.

Cheung, Anne: *Becsületsértés automatikus keresési javaslat által – A keresőmotorok felelőssége az automatikus kiegészítések korában*. In Medias Res 2015/2. sz. 270–289. old.

Cram, Ian: *Érvek az „ízléstelen”, a tiszteletlen és a névtelen internetes véleménynyilvánítás védelmében*. In Medias Res 2015/1. sz. 4. évf., 12–42. old.

Deák Izabella: *Ki felel a kommentekért? A Delfi AS kontra Észtország ügy.* Közjogi Szemle 2015/3. sz. 56–59. old.

Dornfeld László (2016): *A kibertér főbb nemzetközi és nemzeti szabályozásai.* In: Pintér István (szerk.) Műhelymunkák: A virtuális tér geopolitikája. Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány, 43–88. old.

Dornfeld László: *Az elektronikus bizonyítékszerzés aktuális kérdései.* In: Zséger Barbara (szerk.): Kriminológiai Közlemények 77., OKRI, 2017. 241–255. old.

Fargo, Anthony L.: *Az internetszolgáltatók felelőssége az Egyesült Államokban és Európában. Középutat találni a lehetőségek óceánjában.* In Medias Res 2015/2. sz. 290–317. old.

Fatima, Talat: *Liability of Online Intermediaries: Emerging Trends.* Journal of the Indian Law Institute 2007/2. sz. 49. évf. 155–178. old.

Goldstein, Mitchell P.: *Service Provider Liability for Acts Committed by Users: What You Don't Know Can Hurt You.* John Marshall Journal of Computer and Information Law 2000/3. sz. 18. évf., 591–642. old.

Gyömbér Béla: *Így működik az állami internetcenzúra Magyarországon.* https://jogalappal.hu/igy_mukodik_az_internetcenzura_magyarorszagon/ (Letöltés ideje: 2017. 12. 30.)

Karapapa, Stravoula – Borghi, Maurizio: *Search engine liability for autocomplete suggestions: personality, privacy and the power of the algorithm.* International Journal of Law and Information Technology, 2015/3. szám 23. évf., 261–289. old.

Kim, Nancy S.: *Website Design and Liability.* Jurimetrics 2012/4. sz. 52. évf. 383–431. old.

Kiss Attila: *A privátszférát erősítő technológiák.* Infokommunikáció és jog 2013/56. sz. 113–119. old.

Kiss Tibor: *Internetes mémek, mint káros információs egységek a tartalom bűncselekmények körében.* In: Fazekas Marianna (szerk.): Jogi tanulmányok, jogtudományi előadások az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának Konferenciáján. Budapest, 2016. 350–360. old.

Leitner, John: *Identifying the Problem: Korea's Initial Experience with Mandatory Real Name Verification on Internet Portals.* Journal of Korean Law 2009/4. sz. 9. évf., 83–108. old.

Liber Ádám: *A közvetítő szolgáltatók felelőssége a szellemi tulajdon megsértéséért az Európai Unióban. Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle,* 2013/3. sz. 5–40. old.

Nádori Péter: *Delfi AS v. Észtország: strasbourgji döntés a névtelen kommentekért viselt szolgáltatói felelősségről.* In: Infokommunikáció és jog, 2013/56. sz. 10. évf. 131–140. old.

Nagy Zoltán András: *Bűncselekmények számítógépes környezetben.* Ad Librum, Budapest, 2009.

Nagy Zoltán András – Mezei Kitti: *A véleménynyilvánítás szabadsága az interneten, avagy a szolgáltatók felelőssége.* In: Bencsik András, Horváth Csaba (szerk.): Demokrácia, jogállam, közigazgatás: Ünnepi tanulmányok Csefkó Ferenc c. egyetemi docens 70. születésnapjára. Pécs, 2017. 17–27. o.

Parti Katalin – Marin, Luisa: *Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalom-blokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levélteli eljárás*. Infokommunikáció és jog, 2012/49. sz. 9. évf. 58–65. old.

Shumard, Kenny: *Is Mark Zuckerberg Liable fo Conspiracyto Commit Murder: An Analysis and Proposal regardin Criminal Liability for Online Intermediaries*. Holy Cross Journal of Law and Public Policy 2016/1. sz. 20. évf., 12. old.

Szabó Imre: *A fájlcsereelő honlapot üzemeltető közvetítő szolgáltatók felelőssége*. Ügyészek Lapja, 2010/1. szám, 17. évf., 5–13. old.

Székely Iván: *Privát szférát erősítő technológiák – Miért kell erősíteni a privát szférát?* Információs Társadalom 2008/1. sz. 20–34. old.

Online: http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2008_1/2008_1_szekely_ivan.pdf
(Letöltés ideje: 2017.12.30.)

Walker, Darin – Brock, Deon – Stuart, T. Ramon: *Faceless-oriented Policing: Traditional Policing Theories Are Not Adequate in a Cyber World*. Police Journal 2006/79. sz. 169–176. old.

Zeno-Zencovich, Vincenzo: *Anonim véleménynyilvánítás az interneten*. In Medias Res 2014/2. sz. 290–303. old.